

PHILOSOPHICAL PROBLEMS OF EDUCATIONDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-181-7-31>**ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ
ПІД ВПЛИВОМ ОСОБИСТІСНИХ ЗРАЗКІВ ПОВЕДІНКИ****Готинян-Журавльова В. В.**

*доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії, професор кафедри культурології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Будь-які зміни в політичній, економічній, духовній, культурній сферах впливають на формування або на зміну системи цінностей особистості. Старі ідеали часто замінюються новими, встановлюються нові життєві принципи, виникають нові цінності, формуються нові ціннісні орієнтації. Під впливом реформ в економіці, медицині, освіті, періодичних змін вектору зовнішньої політики відбувається переосмислення низки важливих соціально-філософських проблем, зміна системи цінностей особистості, яка викликана необхідністю пристосуватися до нових умов життя, знайти відповіді на нові виклики, які ставить перед людиною суспільство. Все це відбивається на особистість, змушуючи нас швидко реагувати на суспільні зміни, швидко оцінювати ситуацію і приймати відповідні рішення.

Сучасний темп життя, швидкість розповсюдження інформації, переоцінка цінностей, яка викликана пандемією COVID-19 вимагає від людини перегляду її потреб, мотивів, цілей, які вона перед собою ставить, способів досягнення мети, обрання відповідної професії і отримання певних знань. Зміна звичного образу життя, вимушене дотримання карантину, страх за власне життя і життя найближчих родичів, змусив багатьох переосмислити цінність життя, здоров'я, усвідомити необхідність родинної підтримки, навіть просто можливість дихати. Наслідки локдаунів вплинули на економіку багатьох країн. Деякі сфери бізнесу перешли від звичайного режиму роботи в он-лайн, що потребує від роботодавців і працівників нових знань, нових вмій, нових навиків. Причому можливості і час задля того, щоб отримати нові знання, вміння були далеко не у всіх. Багато хто пристосовувався, змінював свій бізнес,

змінював сферу своєї діяльності і одночасно вчився це робити, а дехто навіть змінив свою професію.

Крім того, слід пам'ятати що «кожне суспільство створює притаманні йому загальні і специфічні ціннісні системи, що виражають їх домінуючі інтереси та цілі. Окрема людина сприймає моральні цінності як критерії своєї поведінки. Тому в практичній площині проблема постає в пошуках найбільш ефективних механізмів перетворення цінностей суспільства, нації у ціннісні орієнтації особистості – носія культурного національного «коду»» [1, с. 7]. Кожна людина проходить певні етапи соціалізації з дитинства вбираючи в себе ту систему цінностей (істина, краса, мораль, щастя), яка притаманна даній культурі. Цінності утворюють особливий світ і особливий вид діяльності, який відображає деякий зріз духовного осягнення світу людиною. Соціалізація особистості по суті означає включення людини в суспільство, доведення до її свідомості міри дозволеного, засвоєння тієї межі, в яку має вкладатися її поведінка в суспільстві і відношення до самого суспільства. Соціалізація навчає нас жити у суспільстві, засвоюючи норми поведінки, систему цінностей, притаманні саме цьому суспільству. Тому прийнято вважати, що усталена, стабілізована система цінностей є «найважливіший фактор регулювання мотивації людини загалом та виховання особистості, зокрема, враховуючи й те, що змістом ієрархії цінностей є насамперед моральні, релігійні та світоглядні переконання, моральні норми поведінки тощо» [2, с. 409].

Задля того, що якнайкраще пройти соціалізацію, або пристосуватися до нових умов при переході із однієї до іншої соціальної групи, наприклад, при вступі до університету, ми часто чуємо про необхідність слідувати певним еталонам поведінки в суспільстві або в професійній сфері діяльності. Так часто йдеться про моральні критерії поведінки працівників внутрішніх органів, про етику лікаря, судді або про етику вченого, вчителя, який повинен бути певним прикладом поведінки для своїх учнів. Але як формується ця поведінка у тих, хто тільки-но прийшов в професію. Так, дійсно, існують певні курси і тренінги на яких намагаються навчити такий поведінці, але на переконання переважної більшості, теоретичні засоби мають низку ефективності. Найчастіше «новачок» вчиться у своїх більш досвідчених колег, копіюючи їх поведінку і переймаючи їх «відношення до роботи», і частково їх систему цінностей. Реальним стає давно забутий лозунг: роби як я. Навчайся майстерності у своїй професії спілкуючись з майстром, копіюючи ті особливості його поведінки, які свідчать про професіоналізм людини, про її високі моральні якості, які не суперечать власній системі цінностей і переконань. В даному випадку, в процесі формування професійних навичок, вмінь, певної поведінки, часто

відбувається порівняння власних вмінь, знань, якостей і можливостей молодого спеціаліста з якостями і поведінкою професіонала, якого він обрав для себе «еталоном» або особистісним зразком.

На думку відомої дослідниці М. Оссовської особистісний зразок може бути реальною або вигаданою людиною, яка повинна спонукати інших до наслідування своєї поведінки, моральних норм, бути певним взірцем для інших. Особистісним зразком «для індивіду або для групи буде образ людини, який повинен слугувати або фактично є для цього індивіду або цієї групи об'єктом зацікавленості» [3, с. 446]. І. С. Красинська пропонує розширити трактування особистісного зразка, яке було надано М. Оссовською, і додати до нього не лише аналіз моральної, але й світоглядної моделі людини, розуміючи таку модель людини, як «певну еталонну для суспільства систему цінностей особистості, ми отримуємо нову абстрактну конструкцію, яку в подальшому будемо називати особистісним зразком досліджуваної культурної епохи» [3, с. 446]. В такому особистісному зразку, на думку авторки, повинні бути сконцентровані цінності, які, з одного боку, повинні бути оптимальними, визнаними суспільством, а з іншого боку, цінності, які свідомо схвалені людиною, такі що формують її особистість.

Людина, яка належить до певної соціальної групи, є носієм цінностей і норм поведінки, які розповсюджені в цій групі. Але під впливом обставин протягом життя людина може переходити з однієї соціальної групи до іншої. Така соціальна мобільність викликає необхідність змінити звичний ритм життя, дещо змінити систему цінностей, норм і стиля поведінки, прийняти той образ життя, ту систему цінностей, яка притаманна новій соціальній групі. Ці зміни безпосередньо впливають на особистість, поступово необхідність прилаштуватися до нового життя, можливо прийняти нову систему цінностей, норм і законів поведінки, які діють в новій соціальній групі, змінює її, робить як-то кажуть, зовсім «іншою людиною». Часто задля полегшення пристосування до нових умов людина обирає для себе особистісний зразок з нової соціальної групи, як певний орієнтир системи ціннісних орієнтацій і норм поведінки. Наслідуючи, копіюючи поведінку особистісного зразка, людині легше пристосуватися до нових умов життя.

Інше важливе значення таких особистісних зразків підкреслюють педагоги. Підлітки часто переходять з однієї субкультури до іншої, а це призводить до зміни системи цінностей, поведінки, мети. Часто задля кращої адаптації в новій соціальній групі або новій в новій субкультурі, вони обирають для себе такі особистісні зразки – кумирів. А тому, як чітко зазначає В. С. Логінова, «методологічне значення поняття «особистісний

зразок» полягає в тому, що воно може бути інструментом в класифікації етичних, педагогічних, виховних та інших систем» [4, с. 66].

На жаль, як зазначають М. Осовська, В. С. Логінова, І. С. Красницька і інші дослідники даного питання, проблема особистісних зразків взагалі довгий час не цікавила дослідників, а конкретні зразки майже не виокремлювалися, до них зверталися вкрай рідко. Хоча В. С. Логінова в своїх роботах неодноразово підкреслює значимість особистісного зразка у вихованні особистості. На її думку, значення поняття «особистісний зразок» є важливим, бо саме в цьому понятті містяться «об'єктивні і незалежні від офіційних настанов і наукових розробок параметри, що дозволяють виокремити суб'єктів освіти» [4, с. 66].

Отже ідеться про спробу створити певний еталон поведінки для процесу виховання, адже особистісний зразок одночасно містить у собі об'єктивні параметри і за його допомогою виокремлюються реальні суб'єкти освіти. Це значно спростить адаптацію людини до нових умов, нової соціальної групи або тих змін, які відбуваються у суспільстві. Старий відомий девіз: роби як я, копіюю мою поведінку, реакцію на ті чи інші події, мою систему цінностей і ціннісних орієнтацій, стає актуальним в сучасному швидкозмінному світі. Але, на превеликий жаль, ми досі не маємо механізмів для створення об'єктивних особистісних зразків як еталонів поведінки, які будуть взірцем для особистості і зразком своєї культурно-історичної епохи.

Література:

1. Шайгородський Ю. Суспільна мораль як система цінностей. *Правові засади захисту особистісних цінностей та суспільної моралі: збірник нормативних актів України* / Уклад. : Ю. Ж. Шайгородський, К. П. Меркотан. К. : Укр. центр політ. менеджменту, 2007. С. 5–20.
2. Бліхар В. С. Вплив цінностей на формування особистості в контексті філософсько-правових інтенцій. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2010. Вип. 2. С. 405-413.
3. Красинская И. С. О системе ценностей (пост) современного человека *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Философия. Социология»*. 2008. Т. 21 (60). № 1. С. 445-450.
4. Логінова В. С. Личностный образец: содержание понятия и место в педагогическом терминологическом аппарате. *Учёные записки. Серия Психология. Педагогика*. 2009. № 3-4 (7-8). С. 64-72.